



## Wstęp

W tym samym czasie, kiedy powstawały moje dwie poprzednie książki o piłce nożnej w Hiszpanii, którą analizowałem w kontekście przeszłości tego kraju i działających w nim nacjonalizmów (hiszpańskiego, katalońskiego i baskijskiego), a także wpływu, jaki wywierają na tożsamość jego mieszkańców (lokalną, regionalną i narodową)<sup>1</sup>, oraz polityczno-medialnych uwarunkowań i zależności<sup>2</sup> – w kraju nad Ebro zachodziły ważne, a według niektórych wręcz rewolucyjne zmiany związane z kobiecą piłką nożną. W ostatnich kilku latach stała się ona w Hiszpanii swoistym fenomenem społecznym, w pewnym sensie rzucając wyzwanie monopolowi na symboliczne reprezentowanie poszczególnych regionów, wspólnot autonomicznych, politycznych projektów i narodów, jaki posiadają w tym kraju męskie drużyny Realu Madryt, FC Barcelony, Athletic Club, a także męska reprezentacja narodowa. Z kolei na poziomie indywidualnym Alexia Putellas i Aitana Bonmatí, zawodniczki żeńskiej drużyny FC Barcelony, są obecnie uznawane za najlepsze piłkarki<sup>3</sup> na świecie. Popularność i pozycja, jaką udało im się

<sup>1</sup> Kubiaczyk 2020.

<sup>2</sup> Kubiaczyk 2022.

<sup>3</sup> Na kartach niniejszej książki na określenie kobiet grających w piłkę nożną konsekwentnie stosuję termin „piłkarki”, a nie „kobiety-piłkarki”, choć ten ostatni pojawia się w wielu publikacjach, także naukowych. Uważam bowiem, że jeśli w piłkarskim dyskursie na określenie mężczyzn grających w piłkę stosuje się termin „piłkarze” bez dookreślania ich płci,

osiągnąć, mają niebagatelne znacznie dla rozwoju kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii. Do najważniejszych wydarzeń, które zmieniły jej postrzeganie w tym kraju w latach 2019–2024, należy zaliczyć następujące:

W maju 2019 roku królowa Hiszpanii Letycja po raz pierwszy (*sic!*) w historii rozgrywek Pucharu Królowej była obecna na trybunach podczas finałowego meczu tych rozgrywek i wręczyła puchar kapitanie zwycięskiej drużyny.

W kwietniu 2019 roku dziennikarka Sara Giménez jako pierwsza kobieta (wraz z Sergio Vitorio) komentowała mecz La Liga pomiędzy Gironą FC i Espanyolem Barcelona dla stacji radiowej Cadena Ser.

W maju 2019 roku Danae Boronat jako pierwsza kobieta w Hiszpanii komentowała mecz mężczyzn w La Liga TV (było to spotkanie pomiędzy Atlético Madryt i Sevillą FC, a dziennikarce towarzyszył Alberto Edjogo). W czerwcu tego samego roku Danae Boronat i Sara Giménez zostały pierwszymi kobietami w Hiszpanii, które komentowały mecze mistrzostw świata kobiet, odbywających się we Francji.

W lipcu 2020 roku, na bazie klubu CD Tacón, oficjalnie powstała kobieca drużyna Realu Madryt, co automatycznie wpłynęło na poszerzenie pola mitycznej rywalizacji między męskimi drużynami Realu i FC Barcelony, określanej mianem El Clásico. Zyskała ona nowy, wykraczający poza jedną płęć wymiar, ze wszystkimi tego konsekwencjami.

W grudniu 2020 roku piłkarki kobiecej drużyny Rayo Vallecano publicznie zaprotestowały przeciwko sposobowi, w jaki traktowane były przez władze klubu w kwestiach

---

analogiczny sposób powinniśmy stosować do kobiet. Warto dodać, że w określeniu „piłkarka” nie występuje dwuznaczność, jaką wywołuje określanie wielu zawodów i funkcji formą żeńską. Chodzi o niewłaściwe brzmienie (np. pilotka, taksówkarka, senatorka), które sprawia, że kojarzą się one z formami zdrobniałymi, mogąc wywoływać niekorzystne skojarzenie czy wręcz śmieszność. Tym samym wpływać na obniżenie rangi tych zawodów i pozycji kobiety w społeczeństwie (por. Dąbrowska 2008, s. 71–72). Konsekwentnie używam również określeń trenerki, sędzie, dziennikarki i komentatorki. Podobny problem nie występuje na gruncie języka hiszpańskiego, gdzie czymś naturalnym i powszechnym jest używanie określeń „la ministra” i „el ministro”.

wynagrodzenia, kontraktów, wyżywienia i podróżowania na mecze, czym wywołały duży rezonans medialny. Wszystkie te okoliczności w znaczący sposób wpłynęły na dyskusje o potrzebie zmian w kobiecej piłce nożnej w Hiszpanii.

W marcu 2021 roku Danae Boronat opublikowała książkę *No las llamas chicas, llámalas futbolistas. Del maltrato al reconocimiento: la lucha por la igualdad en el fútbol femenino*<sup>4</sup> (*Nie nazywaj ich dziewczynkami, nazywaj je piłkarkami. Od dyskryminacji do uznania: walka o równość w kobiecej piłce nożnej*), w której m.in. ujawniła wypowiedzi piłkarek kobiecej reprezentacji Hiszpanii, wskazujące na to, że były one ofiarami seksistowskiego zachowania Ignacio Queredy, pełniącego przez 27 lat (1988–2015) funkcję trenera reprezentacji. Publikacja ta ożywiła dyskusję o stanie kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii i trawiących ją seksizmie i dyskryminacji.

W kwietniu 2021 roku bramkarka kobiecej drużyny Realu Madryt Misa Rodriguez po zamieszczeniu wpisu w mediach społecznościowych, stała się obiektem seksistowskich komentarzy użytkowników Twittera (obecnie portal X). Z głosami wsparcia dla Rodriguez pośpieszyło wielu piłkarzy, wiele klubów piłkarskich i przeciwnych takiemu zachowaniu osób obserwujących jej profil. Przerodziło się ono w wykraczającą poza Hiszpanię kampanię społeczną o nazwie #MismaPasión (#TaSamaPasja), której celem było zwrócenie uwagi na to, że piłka nożna sama w sobie jest w równym stopniu pasją i pracą kobiet i mężczyzn. Dzięki dużemu rozgłosowi medialnemu, kampania ta ujawniła ciągle obecne w Hiszpanii przeszkody, stawiane kobietom grającym w piłkę nożną. W tym samym czasie Guadalupe Porras została pierwszą sędzią liniową w finałowym meczu Pucharu Króla pomiędzy Athletic Club i Realem Sociedad San Sebastián (od sezonu 2019/2020 jest także sędzią liniową w La Liga).

W maju 2021 roku kobieca drużyna FC Barcelony odniosła historyczny sukces, wygrywając rozgrywki ligowe oraz triumfując w Pucharze Królowej i Lidze Mistrzyń. Tym samym zdobyła *triple*, o którym od czasu, kiedy uzyskała go po raz

---

<sup>4</sup> Boronat 2021.

ostatni w 2015 roku, bezskutecznie marzy męska drużyna tego klubu. Sukces ten sprawił, że katalońskie media zaczęły postrzegać kobietą Barcę jako symboliczny substytut męskiej drużyny pogrążonej w wielopłaszczyznowym kryzysie w okresie rządów prezesa Josepa Marii Bartomeu (2014– 2020).

Z kolei w sierpniu 2021 roku Mamen Hidalgo i Andrea Segura stały się pierwszym kobiecym duetem w Hiszpanii, który komentował mecz kobiet (spotkanie FC Barcelony z Juventusem FC w ramach Trofeum Gampera) dla La Sexta, jednego z czterech największych hiszpańskich kanałów telewizyjnych (wcześniej zrobiły to Danae Boronat i Sara Giménez dla GOL TV).

W wrześniu 2021 roku w kanale Movistar Plus+ wyemitowano film dokumentalny pt. *Romper el silencio. La lucha de las jugadoras de la Selección (Przerwać ciszę. Walka piłkarek reprezentacji)*, w którym kilka byłych zawodniczek kobiecej La Roja opowiedziało o sposobie, w jaki traktował je trener Ignacio Quereda, przywracając dyskusję na temat wywołany książką Danae Boronat.

W październiku 2021 roku Guadalupe Porras została pierwszą hiszpańską sędzią liniową w rozgrywkach Ligi Europy, w meczu LASK Linz – Łudogorec Razgrad.

W listopadzie 2021 roku zawodniczkę FC Barcelony Alexię Putellas uznano za najlepszą piłkarkę świata, która zdobyła Złotą Piłkę, przyznawaną przez francuski dziennik „France Football”.

W czerwcu 2021 roku Wyższa Rada Sportu zdecydowała o profesjonalizacji kobiecych rozgrywek La Liga Iberdrola. Decyzja ta była wynikiem strajku piłkarek (2019) oraz ich długoletniej i konsekwentnej walki o osiągnięcie tego celu, której istotnym elementem jest umowa regulująca ich prawa pracownicze i zarobki (2020). Data ta stanowi historyczny moment w rozwoju kobiecej piłki nożnej. W wyniku profesjonalizacji powstała La Liga F, a na jej czele stanęła Beatriz Álvarez Mesa (we wrześniu 2022 roku).

Znakomita gra kobiecej FC Barcelony spowodowała, że podczas jej meczów z Realem Madryt (marzec 2022 roku)

i Wolfsburgiem (kwiecień 2022 roku) w Lidze Mistrzyń pobito światowy rekord w liczbie widzów obecnych na trybunach w czasie meczu piłkarskiego kobiet (było to odpowiednio 91 553 i 91 648). W ten sposób kobieca drużyna FC Barcelony swoimi sukcesami drużynowymi (wygrane mecze, triumfy w wielu rozgrywkach, rekord frekwencji, indywidualne sukcesy i nagrody piłkarek) zmieniła się w prawdziwy punkt odniesienia dla męskiej drużyny Barcy i pozostałych kobiecych drużyn. Można tu mówić o powstaniu kobiecej alternatywy, która rzuciła wyzwanie męskiej drużynie Blaugrany.

W lutym 2022 roku w Hiszpanii wybuchł skandal po słowach wypowiedzianych na nagraniu przez Carlosa Santiso, trenera kobiecej drużyny Rayo Vallecano. Na nagraniu słychać, jak Santiso zwraca się do członków swojego sztabu słowami, że tego, czego im jeszcze brakuje, to dokonanie... wspólnego gwałtu na jednej dziewczynie, ale w taki sposób, aby nie ponieśli żadnych konsekwencji prawnych, jak to miało miejsce w sprawie z Arandina<sup>5</sup> (*caso Arandina*). Mimo protestów innych pracowników klubu, piłkarzy, piłkarek i kibiców Rayo, prezes tego klubu nie odwołał trenera, on sam również nie podał się do dymisji. Sprawa Santiso (*caso Santiso*) do dziś wzbudza w Hiszpanii wiele kontrowersji.

W lipcu 2022 roku dziennikarka Alba Oliveros dołączyła do grupy stałych komentatorów meczów męskiej La Liga w kanale Movistar Plus+, a Guadalupe Porras sędziowała mecz otwarcia mistrzostw Europy kobiet w Anglii. W tym samym miesiącu kobieca reprezentacja Hiszpanii do lat 19 zdobyła mistrzostwo Europy, a w sierpniu reprezentacja do lat 20 mistrzostwo świata. Z kolei seniorska reprezentacja wprawdzie odpadła w ćwierćfinale mistrzostw Europy z gospodyniami i późniejszymi triumfatorkami turnieju, reprezentantkami Anglii, ale rozczarowanie było mniejsze na skutek absencji najlepszej hiszpańskiej piłkarki Alexii Putellas, która jeszcze przed pierwszym meczem doznała

---

<sup>5</sup> Chodzi o sytuację z 2017 roku, kiedy to trzech piłkarzy klubu Arandina CF dopuściło się napaści seksualnej na 15-letnią dziewczynę. Dwóch z nich zostało skazanych.

kontuzji, wykluczającej ją z udziału w turnieju. Brak sukcesu seniorskiej La Roja, przy jednoczesnych triumfach młodzieżowych reprezentacji, wywołał w hiszpańskich mediach i wśród kibiców dyskusję o niewykorzystywanym potencjale tej pierwszej.

We wrześniu 2022 roku doszło do bezprecedensowej sytuacji w świecie hiszpańskiej piłki nożnej: 15 podstawowych piłkarek narodowej drużyny wysłało wiadomość e-mail do Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej o tej samej treści informującej, że zawieszają swoją grę w reprezentacji dopóki jej trenerem będzie Jorge Vilda (piastujący to stanowisko od 2015 roku). Było to pokłosie wcześniejszych działań piłkarek reprezentacji, które miały domagać się odejścia Vildy, a kiedy ten odmówił, zadzwoniły w tej sprawie do Luisa Rubialesa, prezesa Związku, który stanął po stronie trenera. Afera Vildy (*Vilda Gate*) od początku została zakwalifikowana przez media jako rywalizacja między piłkarkami FC Barcelony i Realu Madryt. Protestujące zawodniczki określono mianem „rebeliantek” i „szantażystek”. W reakcji na zaistniałą sytuację Vilda stworzył „nową” reprezentację, która zaczęła osiągać dobre wyniki w meczach towarzyskich, pokonując m.in. reprezentację Stanów Zjednoczonych. Obie strony konfliktu udzielały wypowiedzi w mediach, które zmieniły się *de facto* w medialny spór przedstawicieli dwóch dyskursów: męskiego, uosobianego przez „zranionego” Vildę, i kobiecego, reprezentowanego przez „zbuntowane” piłkarki.

W październiku 2022 roku kobieca reprezentacja do lat 17 ponownie zdobyła mistrzostwo świata. W tym samym miesiącu Alexia Putellas ponownie została laureatką Złotej Piłki.

W kwietniu 2023 roku wybuchała sprawa Alhamy (*caso Alhama*), dotycząca trenera kobiecej drużyny Alhama CF, Randriego Garcii, który miał w nieodpowiedni sposób traktować piłkarki tego klubu, odzywając się do nich w sposób odbierający im godność (w lipcu 2023 roku, po zbadaniu sprawy, do takich konkluzji doszła Inspekcja Pracy). W grudniu 2023 roku Królewski Hiszpański Związek Piłki Nożnej zawiesił trenera Alhamy CF na dwa lata, a jego żonę, będącą w klubie dyrektorem sportowym, na rok.

W czerwcu 2023 roku kobieca drużyna FC Barcelony ponownie zdobyła nieklasyczny, ale jednak *triple*, triumfując w Lidze Mistrzyń, a wcześniej także w La Liga F i Superpucharze Hiszpanii (z rozgrywek Pucharu Królowej została wykluczona z powodu udziału w jednym z meczów zawodniczki nieuprawnionej do gry).

W tym samym miesiącu trener reprezentacji, Jorge Vilda, ogłosił ostateczną listę piłkarek powołanych na mistrzostwa świata kobiet w Australii i Nowej Zelandii. W kadrze znalazły się tylko trzy piłkarki, które należały do grupy „zbuntowanej” 15 (Aitana Bonmatí, Mariona Caldentey i Ona Batlle). Powołał także trzy inne reprezentantki, które mimo że popierały grupę 15, nie wysłały e-maila do Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej o zawieszeniu z gry w kadrze (Irene Paredes, Alexia Putellas i Jennifer Hermoso). Wcześniej doszło do rozłamu wśród grupy 15 piłkarek, z których osiem zdecydowało się na napisanie wiadomości e-mail do Związku, w której wyraziło gotowość do ponownego reprezentowania swojego kraju, a siedem pozostało nieugiętymi, zamykając sobie wyjazd na Mundial.

W lipcu 2023 roku kobieca reprezentacja do lat 19 po raz kolejny triumfowała w mistrzostwach Europy. W tym samym czasie Marta Huerta de Aza została pierwszą hiszpańską sędzią, która sędziowała mecz na mistrzostwach świata kobiet w Australii i Nowej Zelandii (sędzią liniową w tym meczu była Guadalupe Porras).

W sierpniu 2023 roku piłkarki reprezentacji Hiszpanii pod wodzą Jorge Vildy osiągnęły historyczny sukces, zostając mistrzyniami świata po pokonaniu w finale mistrzostw rozgrywanych na boiskach Australii i Nowej Zelandii reprezentantki Anglii. Ich sukces został jednak przyćmiony wybuchem afery związanej z prezesem Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej Luisem Rubialem, który w euforii po zwycięstwie pocałował w usta piłkarkę Jennifer Hermoso, wywołując ogromne poruszenie na całym świecie. W wyniku tej sytuacji, a także jego słów w trakcie nadzwyczajnego zjazdu Związku został zdjęty ze stanowiska przez FIFA, a 23 piłkarki reprezentacji wsparte przez inne zawod-

niczki ponownie, w ramach kampanii #SeAcabó (#ToKoniec), solidarnie odmówiły gry w kadrze do momentu, w którym nie nastąpią zmiany we władzach hiszpańskiej piłki nożnej. Do dymisji podał się także cały sztab trenerski Jorge Vildy, a wiceprezes Związku Rafael del Amo oraz kilku prezesów związków regionalnych zrezygnowało z funkcji w RFEF. Nowym prezesem Związku został Pedro Rocha. Jedną z jego decyzji było odwołanie Vildy ze stanowiska trenera reprezentacji kobiet i powierzenie tej funkcji po raz pierwszy w historii kobiecie, dotychczasowej asystentce Vildy, Montse Tomé, co stało się zarzewiem nowego konfliktu w reprezentacji zakończonym mediacją Wyższej Rady Sportu i podpisaniem porozumienia między skonfliktowanymi stronami.

Również w sierpniu Aitanę Bonmatí z FC Barcelony wybrano najlepszą piłkarką roku UEFA (Unii Europejskich Związków Piłkarskich). W październiku Bonmatí została laureatką Złotej Piłki, później również UEFA i FIFA (Międzynarodowy Związek Piłki Nożnej) uznały ją za najlepszą piłkarkę roku.

We wrześniu politolożka i dziennikarka Irene Zugasti<sup>6</sup> opublikowała książkę pt. *Se acabó. La doble victoria de las campeonas del mundo de fútbol (To koniec. Podwójne zwycięstwo mistrzyń świata w piłce nożnej)*, w której w zarysie przedstawiła okoliczności, w jakich doszło do konfliktu w reprezentacji między piłkarkami i trenerem Jorge Vildą oraz jego przebieg. W tym samym miesiącu Luis Rubiales ostatecznie ustąpił ze stanowiska prezesa Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej, a miesiąc później FIFA zawiesiła go w działalności sportowej na trzy lata. Przed sądem rozpoczęła się sprawa dotycząca napaści seksualnej, jakiej miał się dopuścić, całując Hermoso.

W marcu 2024 roku kobieca reprezentacja Hiszpanii pod wodzą Montse Tomé zwyciężyła w rozgrywkach Ligi Narodów, pokonując w finale Francuzki 1:0. Zwycięstwo to zapewniło hiszpańskim piłkarkom historyczny udział w igrzyskach olimpijskich w Paryżu, które odbędą się w lipcu i sierpniu

---

<sup>6</sup> Zugasti 2023.



tego roku. Społecznym pokłosiem nowego triumfu kobiecej La Roja była wizyta piłkarek reprezentacji w Pałacu Moncloa, siedzibie hiszpańskiego rządu i Kongresie Deputowanych, gdzie ich przedstawicielki (Olga Carmona i Irene Paredes) wygłosiły krótkie przemówienia.

W tym samym miesiącu hiszpańskie media poinformowały, że prokuratura prowadząca *caso Rubiales* domaga się dla niego kary 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności (1 rok za napaść seksualna, tj. pocałowanie Hermoso w usta wbrew jej woli; 1 rok i 6 miesięcy za przymuszanie piłkarki do określonego zachowania mającego wybielić go w tej sprawie). Dodatkowo prokuratura domaga się kary pozbawienia wolności w wymiarze 1 roku i 6 miesięcy – za przymuszanie Hermoso do tego samego – dla byłego trenera reprezentacji Jorge Vildy oraz zdymisjonowanych przez Królewski Hiszpański Związek Piłki Nożnej – w następstwie tych ustaleń – byłego dyrektora reprezentacji Alberta Luque i odpowiadającego za marketing Rubéna Riverę.

W kwietniu 2024 roku Aitana Bonmatí, jako pierwsza Hiszpanka w historii, zdobyła nagrodę Laureus dla sportowki 2023 roku, a kobieca reprezentacja Hiszpanii została wybrana najlepszą drużyną roku.

Z kolei w maju tego roku królowa Letycja po raz drugi w historii pojawiła się na finałowym meczu Pucharu Królowej. W tym samym czasie kobieca reprezentacja do lat 17 zwyciężyła w mistrzostwach Europy, a kobieca drużyna FC Barcelony w Lidze Mistrzyń (wcześniej triumfowała również w lidze, Superpucharze Hiszpanii i Pucharze Królowej). Z kolei Aitana Bonmatí z FC Barcelony została wybrana najlepszą piłkarką rozgrywek Ligi Mistrzyń.

To wszystko sprawiło, że hiszpańskie media zaczęły określać sytuację, w jakiej znajduje się kobieca piłka nożna w tym kraju mianem „rewolucji”<sup>7</sup>, „fali, której już nikt nie zatrzyma”<sup>8</sup> czy „fenomenowi nie do powstrzymania”<sup>9</sup>. Również same piłkarki, a także sędziowie, dziennikarki i trenerki

---

<sup>7</sup> Díaz 2022.

<sup>8</sup> Barceló 2022.

<sup>9</sup> Bautista Martínez 2022.

pracujące na rzecz rozwoju i zmian kobiecej piłki, zdają sobie sprawę, że znalazła się ona w historycznym momencie<sup>10</sup>. Jest to o tyle istotne, że przez długi czas dominująca narracja wokół kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii zawierała się w seksistowskim, dyskryminacyjnym, wykluczającym i bezrefleksyjnie powtarzanym sloganie „**ani to piłka nożna, ani kobieca**” (*ni esto es fútbol, ni es femenino*)<sup>11</sup>. Jak pokazała sytuacja ze stycznia 2023 roku, kiedy hasło to pojawiło się na muralu w centrum Barcelony, ukazującym Alexię Putellas, mimo tylu sukcesów piłkarek (indywidualnych, drużynowych i reprezentacyjnych), słowa te, będące niczym innym niż stereotypową wizją kobiecej piłki nożnej, wciąż są silnie obecne w hiszpańskim społeczeństwie<sup>12</sup>.

Mając to na uwadze, napisanie trzeciej części analizy hiszpańskiej piłki nożnej, tym razem w całości poświęconej piłkarkom, z uwzględnieniem sędzi, trenerek, dziennikarek

---

<sup>10</sup> Jak to ujęła Maria Teixidor, pierwsza kobieta sekretarz w historii FC Barcelony: „Znajdujemy się w historycznym momencie w historii ludzkości, reindykowania przestrzeni, której nam, kobietom, przez wieki zakazywano. Nasze osiągnięcia wiele nas kosztowały, a i wiele z nich, nawet jak w to nie uwierzymy, jest bardzo aktualnych”. Trullos 2021.

<sup>11</sup> Tamże (wyróżnienie to i wszystkie pozostałe, jeśli nie zaznaczono inaczej, są moje). Paradoxem krytyki kobiecej piłki nożnej, jak zauważył Javier Chacin, trener kobiecej drużyny Universidad de Chile, jest to, że „większość osób, która najbardziej krytykuje kobiecą piłkę nożną, nigdy jej nie oglądała”. Por. Bautista Rodríguez 2007, s. 122. Tak właśnie działa siła stereotypu. Wielu krytyków kobiecej piłki nożnej twierdzi, że jej nie lubi, że jest nudna i mało interesująca, jednak w rzeczywistości nigdy nie oglądali meczu piłkarskiego kobiet ani na stadionie, ani w telewizji! Pozostają zamknięci w dogmacie, zgodnie z którym piłka nożna to sport wyłącznie dla mężczyzn. Z czego wynika ich postawa? Jak twierdzi Claudia Yaneth Martínez: „Kobieta, która gra w piłkę nożną w pewien sposób oddala się od cech, zachowania i postaw, które są uważane za typowe dla «prawdziwej kobiety»”. Jest to powiązane z kategorią władzy, gdyż to mężczyźni są profesjonalnymi piłkarzami, mają prestiż społeczny, stoją na czele klubów i związków piłkarskich, są dyrektorami etc. To oni od małego dostają w prezencie od rodziców piłkę do gry i klubowe koszulki, są zapisywani do szkółek piłkarskich. W rezultacie w społeczeństwie powstaje przekonanie, że „to mężczyźni są tymi, którzy są społecznie upoważnieni do gry w piłkę nożną”. Zob. Martínez 2019.

<sup>12</sup> [https://twitter.com/abc\\_es/status/1617978044165095440](https://twitter.com/abc_es/status/1617978044165095440)

i komentatorek, stało się wręcz koniecznością<sup>13</sup>. Skupienie narracji przede wszystkim na piłkarkach z jednej strony jest formą narracyjnego uhonorowania ich emancypacyjnych działań na rzecz nadania im podmiotowości i zrównania ich statusu z piłkarzami, a z drugiej pozwala uchwycić różnego rodzaju konteksty: polityczne, społeczne, kulturowe, prawne, ekonomiczne, których ukazanie i analiza umożliwi pełniejsze zrozumienie fenomenu kobiecej piłki nożnej w tym kraju. Monografia, której głównymi bohaterkami są piłkarki Alexia Putellas czy Misa Rodriguez, dziennikarki i komentatorki Danae Boronat czy Alba Oliveros, trenerki María Pry i Toña Is czy sędzi Guadalupe Porrás i Marta Huerta de Aza, od samego początku stanowiła dla mnie rodzaj intelektualnego wyzwania. Zależało mi bowiem na narracji o kobietach, które zdecydowały się działać w świecie i przestrzeni historycznie zdominowanej przez mężczyzn, co domaga się spojrzenia na piłkę nożną z perspektywy ich potrzeb, marzeń i dążeń, ale też barier i przeszkód koniecznych do pokonania. Co istotne, nie przedstawiam piłkarek, trenerek, sędzi, dziennikarek i komentatorek jako ofiar męskiego dyskursu, nie spoglądam też na świat męskiej piłki nożnej wyłącznie z perspektywy patrona władzy, wciąż zazdrośnie strzegącego swojej pozycji i pozbawionego empatii niezbędnej do zrozumienia pasji swoich koleżanek. Takie podejście byłoby niezgodne z rzeczywistością. Przyjęta przeze mnie perspektywa ma na celu ukazanie wzajemnych uwarunkowań, zależności i ograniczeń istniejących w hiszpańskiej piłce nożnej, które z jednej strony wynikają z kryterium płci, a z drugiej są od niego niezależne.

W analizie genezy i ewolucji kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii, zwłaszcza roli i znaczenia stereotypów i uprzedzeń w jej historycznym rozwoju, niezwykle istotną kwestią jest

---

<sup>13</sup> Amanda Sampedro, była hiszpańska piłkarka, grająca m.in. w Atlético Madryt i reprezentacji hiszpańskiej, w jednym z wywiadów zwróciła uwagę na fakt, że w Hiszpanii kobieca piłka nożna, w przeciwieństwie do męskiej, *de facto* nie ma jeszcze spisanej swojej historii. Zob. Nieto 2017. Moja książka ma być wsparciem głosu piłkarek, który przez długi czas, nie tylko w Hiszpanii, był wyciszany i marginalizowany.

wyjście poza określone schematy interpretacyjne związane z patriachatem i wynikającym z niego podziałem na to, co męskie i kobiece, przekładającym się na podrzędną rolę kobiet w społeczeństwie. To właśnie takie podejście przez długi czas wyznaczało narrację o kobietach. W tym kontekście warto odwołać się do znanego eseju Sigmunda Freuda (1856–1939) *Kultura jako źródło cierpienia*<sup>14</sup>. Twórca psychoanalizy był nie tylko krytykiem, lecz także apologetą społeczeństwa patriarchalnego. Znamienne, że Freud pisząc o kulturze, tworzeniu się zbiorowości i religii pominął kobietę, której wyznacza rolę matki w rodzinie. Brak tu dwubiegowości męsko-żeńskej. W jego koncepcji miejsce przysługujące matce zajął ojciec<sup>15</sup>. Po drugie, spojrzenie Freuda na historyczny proces kulturowy opiera się na założeniu, że dokonuje się w nim głęboka transformacja ludzkiej samowiedzy, której wprawdzie nie powinno się wiązać z pojedynczymi faktami historycznymi i zjawiskami, ale można wskazać na pewne obecne w tym procesie tendencje czy dążenia<sup>16</sup>. Chodzi o tendencje pokazujące, że człowiek uwolniony od krępujących go więzów z przeszłości może „uczyć się” nowych społecznie ról i zachowań, które wychodzą naprzeciw nowych sytuacji w kulturze. Paweł Dybel, w swojej analizie Freudowskiej teorii kultury, podkreśla, że kultura z racji istniejących w niej tendencji regresywnych, nie jest tylko rodzajem neurozy, lecz jest również rodzajem gry: „Neurotyczność procesu kulturowego znajduje swoją przeciwwagę w jego ludyczności”<sup>17</sup>. To oznacza, wbrew temu, co sądzą neopozytywistycznie nastawieni badacze, że pleć może mieć historycznie zmienny kulturowy charakter. Ma to związek z przelamywaniem ograniczeń i przesądów tkwiących w kulturze patriarchalnej<sup>18</sup>. Wymowne jest to, że

---

<sup>14</sup> Freud [1930] 1998, s. 163–227.

<sup>15</sup> Por. Siniugina 1985, s. 167.

<sup>16</sup> Dybel 1996, s. 98.

<sup>17</sup> Tamże, s. 102 (wyróżnienia w tekście).

<sup>18</sup> Definiując patriachalność Ewa Bielska twierdzi, że składają się na niego takie zachowania i sytuacje, „w których dokonuje się praktykowanie władzy opresyjnej wobec kobiet (dyskredytowanie kobiecości, ogra-

Simone de Beauvoir (1908–1986), jedna z pionierek współczesnego feminizmu, wyzwolenie kobiety łączyła z wewnętrznym rozdarciem, gdyż „chcąc spełnić swoją kobiecość”, musi ona „stać się przedmiotem i zdobywcą, to znaczy wyrzec się pretensji do suwerennego podmiotu”<sup>19</sup>. Toteż „prawdziwa kobieta», przebrana za mężczyznę – twierdzi francuska filozofka i pisarka – czuje się równie źle w kobiecej skórze jak w męskim przebraniu”<sup>20</sup>.

Dziś takie podejście, utrzymane w duchu patriarchy, nie ma racji bytu. Swoją aktywnością w wielu obszarach życia społecznego kobiety negują takie przedmiotowe ujęcia. Jedną z przestrzeni, w której pokazują, że są zdolne do autonomicznej inicjatywy i budowy niezależnej podmiotowości, jest świat sportu. Szczególnie interesujących możliwości badawczych w tym zakresie dostarcza piłka nożna, zwłaszcza w takim kraju jak Hiszpania. Istotne przy tym jest to, by płeć – jak sugeruje Honorata Jakubowska – nie była jedyną kategorią, z perspektywy której rozpatruje się dyskursy w sporcie czy wokół sportu. Dlatego zaleca ona interseksjonalność, którą rozumie jako „posługiwanie się kategorią płci w połączeniu z innymi parametrami tożsamościowymi, na przykład narodu, rasy, sprawności czy seksualności”<sup>21</sup>. Idąc tym tropem, analizuję kobiecą piłkę nożną w Hiszpanii w kontekstach, które wyznaczają ramy metodologiczne tej książki. Pokazuję, że badanie piłki nożnej na tle historycznego rozwoju Hiszpanii oraz przemian w rozumieniu kryterium płci, pozwala uchwycić to, co często jest niedostrzegalne w codziennym dyskursie piłkarskim, mianowicie rolę czynników pozasportowych, związanych z dyskursem władzy, które w dużej mierze przyczyniają się

---

niczenie kobietom dostępu do społecznie cenionych zasobów, kreowanie i podtrzymywanie ideologii uzasadniających subordynowany status). Płeć w takiej interpretacji nie jest traktowana jedynie jako atrybut określający różnicę, ale jako matryca nierówności z przestrzenią pracy, dyskursów kulturowych, dostępu do władzy”. Bielska 2014, s. 77–78.

<sup>19</sup> de Beauvoire 2003, s. 739.

<sup>20</sup> Tamże, s. 776.

<sup>21</sup> Jakubowska 2015a, s. 127.

do jego określania. Rzecz w tym, że dyskurs władzy z jednej strony często działa na rzecz uprawomocnienia dycho-  
tomii męskie/kobiece, a z drugiej traktuje społeczeństwo  
holistycznie, bez podziałów na kategorie płciowe. Ważne są  
także sposoby emancypowania się kobiet za pośrednictwem  
piłki nożnej, jak i to, co poznańska badaczka określa mia-  
nem „gry ciałem”, która w sensie metaforycznym „polega  
na uprawomocnieniu różnicowania płci poprzez odwoływa-  
nie się do atrybutów ciała”<sup>22</sup>. W moim podejściu skupiam  
się przede wszystkim na czynnikach społecznych, kulturo-  
wych, politycznych i narodowych, sporadycznie tylko od-  
noszę się do kwestii związanych z seksualnością piłkarek  
i ich cielesnością (kobiece ciało jako „gorsze” od męskiego,  
jego uprzedmiotowienie i seksualizacja etc.). Innymi słowy  
poszukuję odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób piłka noż-  
na w Hiszpanii (re)konstruuje wzorce kobiecości istniejące  
w hiszpańskim społeczeństwie.

Moim zdaniem nie da się oddzielić kategorii płci od hi-  
storii, bowiem to właśnie konkretne wydarzenia historycz-  
ne miały decydujący wpływ na jej współczesne rozumienie  
w społeczeństwach europejskich i pozaeuropejskich. Chodzi  
zwłaszcza o takie kwestie jak obecność i nieobecność kobiet  
w historii (*herstory* wobec *history*), powstanie i rozwój femi-  
nizmu i jego kolejne fale, czy aparat pojęciowy, za pomocą  
którego zwyczajowo opisuje się męski dyskurs hegemonicz-  
ny w celu ustanawiania kulturowo-społecznych dystynk-  
cji między kobietami i mężczyznami (*machismo*<sup>23</sup>, męskość

---

<sup>22</sup> Jakubowska, Żdan 2015.

<sup>23</sup> Od hiszp. *macho* – samiec, „prawdziwy mężczyzna”. Fenomen psy-  
chokulturowy rozpowszechniony w obszarze iberoamerykańskim. Jak  
pisze Jorge Gissi w swojej *Mitología de la femineidad*, „*machismo* jest  
ideologią opresyjną, która dzieli jednostki według płci na nadrzędne i pod-  
rzędne. Nadrzędność *macho*, nieuznawana otwarcie, manifestuje się we  
wszystkich planach: fizycznym – mężczyzna jest silniejszy i odporniejszy;  
seksualnym – mężczyzna ma więcej energii, stąd potrzebuje wielu kobiet;  
poza tym, on się nie zakochuje, ponieważ to «nie jest męskie», on bierze  
i porzuca; mężczyzna okazuje swoją siłę i również swoją odwagę poprzez  
swoją agresywność, nie odczuwa strachu przed nikim [...]”. Gissi 1972,  
s. 141–142.

hegemoniczna<sup>24</sup>, seksizm<sup>25</sup>, mansplaining<sup>26</sup>, cat-calling<sup>27</sup> etc.). To w przeszłości i historycznym rozwoju Europy należy szukać współczesnych znaczeń, jakie nadaje się płci, które ustanawiają określone zależności i relacje społeczne często oparte na stereotypach i uprzedzeniach, prowadzące (choć nie jest to warunek konieczny) do dyskryminacji. Rolę i znaczenie zastosowania kategorii płci do badania historii kobiet tak ujmuje Ana Lidia García-Peña:

Płeć jako narzędzie analityczne i kategoria społeczno-kulturowa pomaga nam odkrywać zapomniane obszary: pomijane wcześniej relacje między ludźmi i grupami; [płeć – F.K.] zmieniła się w najważniejszy metodologiczny wkład historiografii kobiet do nauki historycznej. To narzędzie analityczne dowodzi, że relacje między płciami nie są determinowane przez czynniki biologiczne, lecz społeczne i tym samym są historyczne<sup>28</sup>.

Relacja, jaka została stworzona w historii między mężczyznami a kobietami, nie mogła ograniczać się ani do seksualności, ani do biologicznego redukcjonizmu, który sugeruje słowo płeć. Dlatego też pokonując to biologiczne ograniczenie, płeć czyni widzialnymi konkretne, liczne i zmienne formy doświadczenia, wartości, zwyczajów i tradycji, działań i reprezentacji społecznych mężczyzn i kobiet. Najważniejsze jest to, aby „zdeesencjalizować seksualność pokazując, że płeć podlega konstrukcji społecznej”<sup>29</sup>. García-Peña traktuje płeć jako kategorię analityczną pozwalającą ukazać historyczność relacji

---

<sup>24</sup> Męskość hegemoniczna – „najbardziej męska męskość”, ideał męskości i męskiego zachowania wytworzony przez kulturę. Jej częścią jest przemoc i kontrola pozwalająca jej przedstawicielom dominować tak nad innymi mężczyznami, jak i kobietami, oraz mizoginia, czyli niechęć, nienawiść, uprzedzenie czy też wstręt do kobiet. *Encyklopedia gender* 2014, s. 315–317.

<sup>25</sup> Definicję seksizmu podaję w rozdziale drugim.

<sup>26</sup> *Mansplaining* ma miejsce w sytuacji, w której mężczyzna tłumaczy coś kobiecie, czyniąc to w protekcyjnym, pouczającym ją tonie i formie.

<sup>27</sup> *Cat-calling* to wulgarne komentarze, spojrzenia, okrzyki, seksualne aluzje, gwizdanie kierowane do kobiet przez mężczyzn w przestrzeni publicznej.

<sup>28</sup> García-Peña 2016.

<sup>29</sup> Tamże.

między kobietami i mężczyznami, deseksualizując te relacje, tj. ujmując je nie przez pryzmat biologii, lecz w paradygmacie społecznym. To ważne, gdyż:

w ramach tej definicji płeć zmienia się w bardzo użyteczny instrument, który mówi o relacjach-procesach między płciami i konstruktach powstających wokół ról męskich i kobiecych (ról płciowych), z których rozwijają się liczne tożsamości płciowe – jak zbiór wzorców, zachowań, norm i zaleceń, ale także sprzecznych ze sobą znaków i symboli, emocji i zwyczajów, które są tworzone, narzucane i przekształcane lub powielane w czasie, co pozwala badać [ich – F.K.] zmienność historyczną<sup>30</sup>.

Mamy tutaj do czynienia z płcią rozumianą jako instrument badawczy ukazujący relacje społeczne między płciami w konkretnych konstruktach oraz rolach społecznych i płciowych. Według meksykańskiej historyczki fundamentalnymi elementami perspektywy płci są: język, reprezentacja symboliczna, opozycja męczyzna/kobieta jako coś problematycznego, marginalność kobiecej pozycji w strukturach społecznych i symbolicznych oraz krytyka rzekomej obiektywności i neutralności nauki. Chodzi o problematyzowanie relacji płciowych w określonym kontekście historycznym, społecznym, ekonomicznym i politycznym, w realnych i materialnych warunkach egzystencji zanurzonych w historii powszechnej, ale też w historii subiektywnej i osobistej<sup>31</sup>.

Co istotne, zastosowanie konceptu płci jest powiązane ze strukturami władzy, co nie powinno dziwić, gdyż „płeć jest pierwotną formą symbolicznych relacji władzy”<sup>32</sup>. Jako taka jest „konstytutywnym elementem relacji społecznych, które opierają się na różnicach postrzeganych między płciami [oraz – F.K.] paradygmatyczną formą przemocy symbolicznej, która określa inne relacje (polityczne, religijne i codzienne)”<sup>33</sup>. García-Peña dostrzega też konieczność rozróżnienia między tożsamością płciową a tożsamością seksualną. Podczas gdy tożsamość płciowa ma charakter symboliczny, jest uwarun-

---

<sup>30</sup> Tamże.

<sup>31</sup> Tamże.

<sup>32</sup> Tamże.

<sup>33</sup> Tamże.



kowana rodziną i otoczeniem społecznym, i związana jest z różnicą seksualną głównie za pomocą języka, tożsamość seksualna jest związana z konstrukcją psychiczną i fundamentalną rolą nieświadomości, jest procesem wewnętrznym struktury psychicznej danej osoby i jej indywidualnej reakcji na różnicę seksualną. Właśnie z tego powodu płęć nie może osiągnąć charakteru ekskluzywnego, pluralizuje ona bowiem kategorie męskości i kobiecości, tworząc zbiorowy zestaw historii i tożsamości zbiorowych z różnicami klasowymi, rasowymi, etnicznymi i seksualnymi. Stąd zalecenie, by płęć uzupełniać innymi kategoriami analizy społecznej (klasa, grupa etniczna, rasa), gdyż w procesie tym „chodzi o zmieszanie tego, co społeczne z tym, co seksualne i tego, co kulturowe z tym, co etniczne”<sup>34</sup>.

Do takiego ujęcia nawiązuje wizja i koncepcja metodologiczna mojej książki. Opiera się ona przede wszystkim na perspektywie historycznej i społecznej w powstaniu, rozwoju i ewolucji kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii. Chodzi o ukazanie trudnej drogi, jaką piłkarki, sędzic, trenerki i dziennikarki przebyły ze sfery prywatnej (domowej), w której zamknął je męski dyskurs władzy w XX wieku, do sfery publicznej, w której w XXI wieku zyskały taką pozycję, że stały się zdolne do wytworzenia kontrnarracji względem tego dyskursu. Tym samym możliwe stało się uchwycenie rzeczywistych ograniczeń i przeszkód, z którymi musiały się mierzyć kobiety zaangażowane w piłkę nożną, jak i tych czynników, które przyczyniły się do rozmycia hegemonicznej męskiej władzy.

Moim celem jest ukazanie wyłaniania się obu dyskursów i ich wzajemne interakcje, oraz zabiegi ich przedstawicielek i przedstawicielek o utrzymanie swojej pozycji i/lub jej osłabienie, podważenie czy zdyskredytowanie. Dlatego odwołuję się do Foucaultowskiej metody genealogicznej, która koncentruje się na rzeczywistym formowaniu się dyskursu. Nie oznacza to jednak, że rezygnuję z metody archeologicznej/krytycznej, która skupia się na opisanu formacji dyskursywnych i tego, co w jej ramach zostało już powie-

---

<sup>34</sup> Tamże.

dziane. Zgodnie z postulatem autora *Porządku dyskursu*, „opisy genealogiczne i opisy krytyczne powinny zamieniać się miejscami i dopełniać wzajemnie”<sup>35</sup>. Z wyróżnionych przez Michela Foucaulta (1926–1984) zasad mechaniki genealogii, w moim badaniu dyskursu wokół kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii, kluczowa jest zasada nakazująca podążać ku jego „zewnętrznym warunkom możliwości”, tj. w kierunku tego, co „prowadzi do przypadkowej serii jego zdarzeń i ustala dla nich granicę”<sup>36</sup>. Innymi słowy dążę do ustalenia **gramatyki zdarzeń**, pozwalającej opisać w nowy sposób ubiegłowieczne kobiety hiszpańskie realizujące się poprzez grę w piłkę nożną, wyjaśniającej zjawiska i problemy dotyczące współczesne piłkarki. Dzięki temu możliwe będzie ujawnienie istotnego wpływu czynników zewnętrznych na kształtowanie się ich podmiotowości. Chodzi o pokazanie, w jaki sposób ich wybory i działania były i są modelowane przez wartości i tendencje obecne w męskim dyskursie. Idzie o sprzeciw wobec blokowania zmian przez władzę rozumianą jako dominacja, podporządkowanie. Istotą takiej relacji jest „gra prawdy”<sup>37</sup>, co obliguje zbadać kto, jak i po co ją prowadzi. Jest to o tyle istotne, że „w grze prawdy można też odgrywać mówienie prawdy: toczy się gra, gra się w prawdę lub prawda jest grą”<sup>38</sup>. W tej grze dyskursów, w ramach której dynamikę sporu wyznaczają relacje, zależności i różnice płciowe, obie strony mają swoje prawdy, półprawdy i nieprawdy. Jak zobaczymy, analizowane wypowiedzi jako zdarzenia dyskursywne ujawnią niektóre „techniki prawdy”, które zostały opisane w „późnych” pracach Foucaulta<sup>39</sup>. Stąd też niezbędne stało się przedstawienie wypowiedzi, niekiedy obszernych, oraz działań przedstawicieli obu dyskursów. Z punktu widzenia hermeneutyki podmiotu najważniejsza w oporze wobec władzy jest relacja do samego siebie, wobec

---

<sup>35</sup> Foucault 2002, s. 49.

<sup>36</sup> Tamże, s. 38.

<sup>37</sup> Foucault 2013, s. 233.

<sup>38</sup> Tamże.

<sup>39</sup> Foucault 2011, Foucault 2012, Foucault 2014, Foucault 2018, Foucault 2020.

innych i wobec prawdy, czyli to, co Foucault nazywa „troską o siebie”, „troską o innych” i „troską o prawdę”. Przy czym najbardziej interesujący jest tu moment, w którym podmiot stojąc wobec władzy, identyfikuje siebie<sup>40</sup>.

Takie podejście wynika z przyjęcia Foucaultowskiego spojrzenia na życie społeczne, które zawiera się między „słowami” i „rzeczami”, by przywołać dwie tytułowe kategorie z książki<sup>41</sup> francuskiego myśliciela. Według niego to, co dyskursywne nie wyczerpuje rzeczywistości społecznej, w której istotne są także pozadyskursywne składniki, takie jak instytucje, techniki czy organizacje społeczne. Przekłada się to na rozumienie przez Foucaulta dyskursu jako pewnej praktyki obejmującej zarówno praktyki dyskursywne, czyli postępowanie według pewnych reguł językowych, właściwych samemu dyskursowi, jak i praktyki niedyskursywne (np. procesy polityczne, ekonomiczne i instytucjonalne), które wpływają na formacje dyskursywne. To oznacza, że podmiotowość uczestnika dyskursu konstytuuje się w tym, co dyskursywne i w tym, co niedyskursywne. Foucault nie postrzega dyskursu w kategoriach ontologicznych, że cała rzeczywistość ma charakter dyskursywny, jak to czyni argentyński filozof Ernesto Laclau (1935–2014) w swojej koncepcji walki o hegemonię<sup>42</sup>. Foucault jest daleki od takiego radykalizmu, interesują go relacje między dwoma różnymi światami – dyskursywnym i niedyskursywnym. I w tym zawiera się sedno metody mojej analizy, która opiera się na za-

---

<sup>40</sup> Por. Błesznowski 2015, s. 157.

<sup>41</sup> Foucault 2000a.

<sup>42</sup> W kontekście krytyki panlogicznej natury Hegłowskiego projektu intelektualnego, który w procesie dedukcji wiarygodność swoich wniosków czerpie z nieuprawnionych założeń empirycznych, oraz sporów wokół tego, czy pierwszeństwo w refleksji filozoficznej należy przyznać „istnieniu” czy „rozumowi”, Laclau jasno stwierdza: „«Dyskursywne» podejście do «społecznego konstruowania rzeczywistości» chroni mnie przed ścisłym odróżnianiem istnienia od świadomości”. Laclau 2014, s. 78. Chociaż Laclau, wspólnie z Chantal Mouffe, w swojej teorii dyskursu umieszczają obok wszelkich praktyk dyskursywnych także wszelkie praktyki i zachowania społeczne, to jednak uznają, że wszelkie znaczenia konstruowane są jedynie w obrębie dyskursu. Laclau, Mouffe 2007, s. 113.

łożeniu, że bez wiedzy na temat historycznych i kulturowych uwarunkowań seksizmu, trawiącego hiszpańską kobiecą piłkę nożną, nie można poznać, w jaki sposób dyskurs jest zaangażowany w jego codzienną reprodukcję. To samo odnosi się do wiedzy o dyskursie, który zwykle się ograniczać do „aktów mowy”, tj. ustnej i/lub pisemnej formy interakcji werbalnej. Francuski filozof proponuje jego szersze ujęcie, które uznałem za niezwykle przydatne w moich badaniach.

O ile w optyce archeologicznej Foucault uprzywilejowywał to, co dyskursywne, po zwrocie genealogicznym wskazuje na rolę „reżimów”, w jakie uwikłany jest dyskurs. Co istotne, w swoich późnych pracach, jak już zaznaczyłem, podkreśla większą rolę podmiotu, który poprzez opór wobec dominacji kształtuje swoją własną tożsamość. W tym wzajemnym przenikaniu się dwóch światów, między doświadczeniem „słów” a doświadczeniem „rzeczy”, chodzi o zmniejszenie dominacji, co Lotar Rasiński nazwał „skromną emancypacją”<sup>43</sup>. W taką optykę wpisują się działania hiszpańskich piłkarek, tyle że w tym przypadku z uwagi na historię Hiszpanii i tradycję tego kraju, można mówić o nader znaczącej emancypacji. Na kartach niniejszej książki zobaczymy, jaką piłkarki musiały wykonywać pracę nad sobą, aby poznać prawdę o sobie i świecie piłki nożnej, jak przeciwstawiając się relacjom władzy i procedurom ujarzmiania, uciekając się do nieposłuszeństwa, a nawet strajku, a przede wszystkim swoimi sportowymi osiągnięciami, jednocześnie przekształcały te relacje, poszerzając przestrzeń swojej wolności.

Wejście kobiet w sporty tradycyjnie męskie zawsze jest wyzwaniem dla społecznej konstrukcji płci, ponieważ spotykają się one z przeszkodami instytucjonalnymi, społeczno-kulturowymi i ekonomicznymi, a także marginalizacją i stygmatyzacją społeczną. To naturalna reakcja niektórych przedstawicieli hegemonicznej męskiej władzy, którzy nawet jeśli będą twierdzić inaczej, czują zagrożenie ze strony swoich koleżanek<sup>44</sup>. Taka sytuacja nie dziwi, gdyż „wszystkie repre-

---

<sup>43</sup> Rasiński 2017, s. 46.

<sup>44</sup> Monika Bobako w tekście pt. *Powrót kobiet do historii – niedokończony projekt?* trafnie zauważa, że „projekt «przywrócenia kobiet historii»,

sjonowane grupy społeczne używały piłki nożnej do emancypacji”<sup>45</sup>. W analizowanym przypadku nie chodzi jednak tylko o to, że piłka nożna stała się dla piłkarek w Hiszpanii skutecznym środkiem do emancypacji. Piłka nożna to dla nich jednocześnie pasja i zawód, nie traktują jej wyłącznie w kategoriach środka mającego im pomóc w emancypacji i osiągnięciu zakładanych celów. Ich postawa i działania to emancypacja dokonywana w imię i dla piłki nożnej, niezależnie od płci, na rzecz przyszłych pokoleń. Poprzez zwrot ku sobie, piłkarki zwróciły się jednocześnie ku wspólnotocie.

O wyjątkowości Hiszpanii w tym aspekcie przesądza kilka czynników. Po pierwsze, piłka nożna jest najpopularniejszym sportem w tym kraju, a liczba praktykujących go dziewczyn i kobiet jest coraz większa. Niektóre wspólnoty autonomiczne wprowadzają nawet w życie kampanie społeczne mające na celu popularyzację tej dyscypliny sportu w szkołach<sup>46</sup>. Po drugie, jak wykazałem w swoich poprzednich książkach, w Hiszpanii mamy do czynienia z silnym upolitycznieniem kibiców piłkarskich i rzeczywistości społecznej. Przekłada się to nie tylko na mecze żeńskich rozgrywek ligowych, Pucharu Królowej czy Ligi Mistrzyń, ale także kobiecą reprezentację piłkarską, która podlega określonym ograniczeniom kulturowym i politycznym, uniemożliwiającym jej wyrażanie narodowych aspiracji na równi z męską reprezentacją. Po trzecie, w Hiszpanii mamy do czynienia z dużym zaangażowaniem się kobiet nie tylko w walce o swoje prawa, ale także z ich aktywnością w konkretnych obszarach działalności społecznej. Kobiety w tym kraju stają się niejako lustrem władzy, odważnie i otwarcie zabierając głos w przestrzeni publicznej. Z jednej strony zajmują ważne stanowiska rządowe jak mi-

---

podobnie zresztą jak każda próba utrwalenia i odczytania przeszłości, jest silnie wpisany w polityczną terażniejszość. Z tą różnicą, że historie narodowe, które kultywują oświeceniowy paradygmat poznawczy, konsekwentnie negują swój immanentnie polityczny charakter, natomiast historię genderową nazywają «ideologicznie» motywowaną manipulacją faktami”. Bobako 2009, s. 10.

<sup>45</sup> Vicente 2019.

<sup>46</sup> Szczegółowo omawiam je w rozdziale szóstym.

nisterstwo spraw zagranicznych czy obrony, a z drugiej nie wahają się być liderkami protestów społecznych i krytyki rządzących polityków. Po czwarte, media w Hiszpanii, zwłaszcza społecznościowe, jak pokazuje praktyka, odgrywają znaczącą rolę w określaniu dyskursu władzy i jednoczesnym jego kontestowaniu, a także kształtowaniu symbolicznych znaczeń w społeczeństwie. Kobiety, w tym także piłkarki, sędzi, trenerki, dziennikarki i komentatorki są w nich bardzo aktywne, prezentując swoje stanowisko w wielu kwestiach dotyczących rozwoju kobiecej piłki nożnej. Media hiszpańskie coraz częściej ukazują również piłkarki w pozytywnym, czysto sportowym aspekcie, co czyni koniecznym zbadanie ich roli w procesach emancypacyjnych.

W świetle tego musi dziwić fakt, że w Hiszpanii literatura na temat kobiecej piłki nożnej nie jest zbyt obszerna, a wśród dostępnych opracowań brakuje takiego, które w sposób kompleksowy ukazywałoby jej związki ze strukturą władzy i towarzyszące im konteksty polityczne. Z dostępnych publikacji na uwagę zasługują prace: Xaviera Torreadelli-Flixa<sup>47</sup> na temat powstawania kobiecego sportu w latach 1900–1936; Rafaela R. Mugi<sup>48</sup> poświęconej pionierkom piłki nożnej w kraju nad Ebro; Rubena Ventureira Novo i Juana Luísa Rodrígueza Cudeiro<sup>49</sup> przedstawiającej postać Irene González, pierwszej kobiety w Hiszpanii grającej w piłkę z mężczyznami i pobierającej wynagrodzenie; Danae Boronat<sup>50</sup> i Almy Marín Berbís<sup>51</sup>, których narracja skupia się głównie na kobiecej reprezentacji tego kraju; Sary Portillo Maya i Inés Sánchez Osuna<sup>52</sup>; Mayci Jiménez<sup>53</sup> i Natalii Arroyo Clavell<sup>54</sup>, ukazujących trudną, pełną przeszkód, ograniczeń i dyskryminacji drogę i walkę piłkarek w różnych krajach Europy i świata, w tym również w Hiszpanii o wyjście z piłkarskiego ostracyzmu zafundowanego

---

<sup>47</sup> Torreadella-Flix 2016.

<sup>48</sup> Muga 2015.

<sup>49</sup> Ventureira, Rodríguez Cudeiro 2020.

<sup>50</sup> Boronat 2021.

<sup>51</sup> Marín Berbís 2022.

<sup>52</sup> Portillo Maya, Sánchez Osuna 2021.

<sup>53</sup> Jiménez 2022a.

<sup>54</sup> Arroyo Clavell 2021.

im przez mężczyzn; Manuela Tomása Belenguera<sup>55</sup> w języku katalońskim, będącej obszerną i nowatorską historią kobiecej drużyny FC Barcelony od momentu jej powstania do ostatnich sukcesów; Raúla Davida Jurado Roalesa<sup>56</sup> poświęconej piłkarkom Atlético Madryt, a także licznych biografii najlepszych hiszpańskich piłkarek, takich jak Verónica (Vero) Boquete<sup>57</sup>, Victoria (Vicky) Losada<sup>58</sup> czy Aitana Bonmatí<sup>59</sup>. W trakcie finalizacji mojej książki w Hiszpanii ukazała się wspomniana już przeze mnie publikacja Irene Zugasti poświęcona ruchowi #SeAcabó, jednak nie jest to analiza pogłębiona, a jej autorka pomija istotne kwestie mające wpływ na obiektywną ocenę działań podejmowanych przez piłkarki. Zwycięstwo Hiszpanek na Mundialu zaowocowało z kolei publikacją w listopadzie 2023 roku książki pt. *Campeonas. Las 23 gladiadoras españolas*<sup>60</sup> (*Mistrzyni. 23 gladiatorki hiszpańskie*), w całości poświęconej temu historycznemu sukcesowi. Warto nadmienić, że większość tych publikacji powstała niedawno, co z jednej strony potwierdza rozwój kobiecej piłki nożnej i rosnące zainteresowanie tą tematyką w Hiszpanii, a z drugiej pokazuje, że mamy tutaj do czynienia z obszarem badań dopiero do naukowej eksploracji. Potwierdzeniem tych słów niech będzie brak jakiegokolwiek biografii Alexii Putellas, obecnie jednej z najlepszych piłkarek Europy i świata. W Hiszpanii istnieje natomiast sporo publikacji poświęconych kobiecej piłce nożnej poruszających zagadnienia treningów i techniki<sup>61</sup>, żywienia<sup>62</sup>, kwestii fizjologicznych<sup>63</sup> czy komunikacji medialnej<sup>64</sup>.

---

<sup>55</sup> Belenguer 2022.

<sup>56</sup> Jurado Roales 2022.

<sup>57</sup> Menayo 2013.

<sup>58</sup> Corpas 2022.

<sup>59</sup> Bonmatí, Martín 2022.

<sup>60</sup> Salazar Manrique, Robinson Guiscafré 2023.

<sup>61</sup> Mérida Serrano, Panzuela García, Muñoz Moya, González-Alfaya 2022.

<sup>62</sup> González-Neira, San Mauro-Martín, García Angulo, Fajardo, Garricano-Vilar 2015.

<sup>63</sup> Guijarro, de la Vega, del Valle, 2009; Oyón, Franco, Rubio, Valero 2016.

<sup>64</sup> Abuín-Peñas, Fontenla-Pedreira 2020; Adá Lameiras 2019.

Nałożenie matrycy piłkarskiej na kategorię płci w kontekście historii i władzy, jak dotąd nie stało się również przedmiotem naukowej refleksji wśród polskich badaczy, zwłaszcza historyków. Dominują analizy socjologiczne<sup>65</sup>, antropologiczne<sup>66</sup>, kulturowe<sup>67</sup> czy też koncentrujące się na kwestiach żywienia i dietetyki<sup>68</sup> oraz treningu i techniki<sup>69</sup>. W ostatnim czasie ukazało się polskie tłumaczenie głośnej książki Megan Rapinoe<sup>70</sup>, a także publikacja poświęcona historii kobiecej piłki nożnej w Polsce, w której znajdziemy informacje o pionierkach tej dyscypliny, najlepszych zawodniczkach, meczach reprezentacji i klubach<sup>71</sup>.

W tym stanie rzeczy moja analiza kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii, w której trzy tytułowe kategorie: historia, płć i władza są ze sobą ściśle powiązane i współzależne, wpływając na siebie nawzajem, ma charakter pionierski i wypełnia określoną lukę historiograficzną. Razem z dwiema poprzednimi<sup>72</sup> składa się na piłkarski tryptyk, który z uwagi na nowatorskie ujęcie i zastosowaną metodologię, pretenduje do wyznaczenia nowego paradygmatu badań, zgodnie z którym piłka nożna będąc elementem kultury, staje się ważną kategorią analityczną służącą badaniu uwarunkowań historycznych i ich wpływu na rzeczywistość społeczno-kulturową i polityczno-medialną na przykładzie współczesnej Hiszpanii. Należy wspomnieć, że w Polsce niektóre badaczki i niektórzy badacze traktują piłkę nożną wyłącznie jako męski sport, zaświadczający o patriarchalności naszej kultury<sup>73</sup>, czy też jako niebezpieczny fenomen i kuźnię nacjonalizmu<sup>74</sup>. W takim uproszczonym ujęciu nie dostrzega się potencjału piłki nożnej

---

<sup>65</sup> Jakubowska 2015; Melosik 2016a, 2016b; Kossakowski, Cejer 2020.

<sup>66</sup> Krauz 2019.

<sup>67</sup> Ryszawy 2019.

<sup>68</sup> Dobrowolski, Włodarek 2019; Burblis, Pawluć, Obelewski, Szpakow 2014.

<sup>69</sup> Duda 2022.

<sup>70</sup> Rapinoe, Brockes 2021.

<sup>71</sup> *Piłkarki. Urodzone, by grać*, 2020.

<sup>72</sup> Kubiaczyk 2020; Kubiaczyk 2022.

<sup>73</sup> Środa 2020.

<sup>74</sup> Migalski 2022.



w procesie emancypacji kobiet i rozmywaniu hegemonicznej męskiej władzy. W kontrze do takiego podejścia pokazuję – na przykładzie długiej drogi, jaką w Hiszpanii przebyły piłkarki, sędzie, trenerki, dziennikarki i komentatorki walczące o swoje prawa oraz miejsce w przestrzeni stadionu piłkarskiego i sferze publicznej – że piłka nożna nie ma płci, a piłkarska fala feminizmu stanowi znakomity przykład projektu emancypacyjnego. W tym sensie, mimo że moja książka dotyczy Hiszpanii, sposób jej konceptualizacji pozwala widzieć w niej rodzaj transnarodowej i transkulturowej matrycy, przydatnej do analizy kobiecej piłki nożnej w innych państwach.

Podobnie jak w dwóch poprzednich częściach, również w tej, oprócz publikacji i artykułów naukowych w językach polskim, hiszpańskim, katalońskim, szeroko zostały wykorzystane materiały prasowe, zarówno z dzienników ogólnohiszpańskich, jak również katalońskich i baskijskich, w tym zwłaszcza sportowych (m.in. „El País”, „El Mundo”, „ABC”, „La Razón”, „Deia”, „Gara”, „Diario Vasco”, „El Correo de Bizkaia”, „El Periódico”, „La Vanguardia”, „Ara”, „Marca”, „Mundo Deportivo”, „As”, „Sport”, „L’Esportiu de Catalunya”, „Super Deporte”); gazet i dzienników internetowych (m.in. „El Español”, „El Confidencial”, „Relevo”); stron internetowych hiszpańskich klubów i związków piłkarskich; mediów społecznościowych, zwłaszcza Twittera (obecnie portal X), Instagrama i Facebooka, klubów piłkarskich, piłkarek, Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej, piłkarskich związków regionalnych i grup kibicowskich; podcastów, blogów; programów publicystycznych, filmów, filmów dokumentalnych<sup>75</sup>, reportaży oraz konkretnych meczów piłkarskich kobiet oglądanych na piłkarskim boisku, jak i za pośrednictwem telewizji czy Internetu. Ważnym źródłem informacji okazały się dla mnie także murale znajdujące się w przestrzeni miejskiej Barcelony, dzieła artystów ulicznych ukazujące Alexię Putellas i Aitanę Bonmatí jako laureatki Złotej Piłki oraz Jennifer Hermoso jako ofiarę zachowania Luisa Rubialesa czy dzieło sztuki w formie su-

---

<sup>75</sup> Ich wykaz zamieszczono w bibliografii.

fitu-holdu w dzielnicy Santa Caterina, upamiętniającego zdobycie przez hiszpańskie piłkarki tytułu mistrzyń świata. Na potrzeby moich badań odbyłem również rozmowę z autorem niektórych z tych dzieł, artystą ulicznym Diego Ojedą.

Należy też podkreślić istnienie w Hiszpanii ekspertek i ekspertów na co dzień specjalizujących się w kobiecej piłce nożnej, którzy swoimi merytorycznymi materiałami, felietonami, głosami krytycznymi czy opiniami na bieżąco informują o wydarzeniach związanych z kobiecą piłką nożną, klubową i reprezentacyjną. Wśród nich warto wymienić takie osoby jak David Menayo, Mónica Planas, Begoña Villarrubia, Danae Boronat, Mayca Jiménez Murillo, Sara Portillo Maya, czy Sandra S. Riquelme.

Na potrzeby niniejszej książki zrealizowałem również pobyty na stadionach piłkarskich w Hiszpanii obserwując m.in. ligowe mecze kobiecych drużyn Realu Madryt i Atlético Madryt, a także półfinałowy mecz Ligi Mistrzyń FC Barcelona – Chelsea Londyn, rozegrany na Camp Nou w kwietniu 2023 roku. We wrześniu 2023 roku udałem się również do Kordoby, aby obejrzeć mecz Hiszpanek ze Szwajcarkami w ramach rywalizacji w kobiecej Lidze Narodów. Jako że był to pierwszy mecz mistrzyń świata w Hiszpanii po sukcesie na Mundialu i aferze z Rubialesem, miałem okazję przyjrzeć się z bliska zarówno piłkarkom, które na murawę wyszły z olbrzymich rozmiarów transparentem, na którym znajdowało się hasło #SeAcabó, jak i reakcjom kibiców. W maju 2024 roku udałem się do Saragossy, aby obejrzeć finałowy mecz Pucharu Królowej pomiędzy FC Barceloną a Realem Sociedad San Sebastián. Badania do przedmiotowej książki odbyłem także w ramach programu Inicjatywa Doskonałości Uczelnia Badawcza Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (temat projektu: *Women's Football as a Source of Emancipation. The Case of Spain* nr projektu 107/07/POB5/0013). W jego ramach prowadziłem badania w dwóch hiszpańskich uczelniach: Universidad Complutense de Madrid i Universitat de València, które pozwoliły mi na zebranie literatury i źródeł do niniejszej książki, odbycie konsultacji z hiszpańskimi badaczami, zweryfikowanie niektórych

hipotez badawczych, a także przeprowadzenie obserwacji uczestniczących w przestrzeni społecznej obu tych miast w kontekście piłki nożnej kobiet.

Przystępując do analizy sytuacji piłkarek w kraju takim jak Hiszpania, należy zaznaczyć, że generalnie sytuacja piłki nożnej kobiet zawsze jest wynikiem miejsca kobiety w danym społeczeństwie. Działa tutaj zasada, zgodnie z którą, tam gdzie kobieta ma silną pozycję w społeczeństwie, istnieje też silna pozycja kobiecej piłki nożnej. Do takich państw, w zgodnej opinii badaczy, należą Stany Zjednoczone, Kanada, Australia, Francja, Niemcy, Szwecja czy Anglia<sup>76</sup>. Mimo oczywistych różnic w rozwoju kobiecej piłki nożnej w Europie i poza nią, w zależności od kraju, jak wykazały Sara Portillo i Inés Sánchez, autorki książki *Femenino. El fútbol que no nos quisieron contar (Kobiecej piłka nożna, o której nie chcieli nam opowiedzieć)*<sup>77</sup>, w której przeanalizowały sytuację piłkarek w krajach Europy, Ameryki Północnej i Południowej, Dalekiego Wschodu i Afryki, w tym również w Hiszpanii – istnieją w nich te same problemy, przeszkody i seksizm, z którymi muszą się mierzyć. Okazuje się, że w każdym kraju piłkarki napotykają na podobne trudności i problemy (dyskryminacja, seksizm, relegowanie na drugi plan). W rzeczywistości tym, co decyduje o zmianie pozycji piłkarek na lepszą w danym kraju, jest ich postawa i determinacja, z jaką dążą do tego, aby dokonać zmiany, a także wsparcie ze strony przedstawicieli męskiej władzy, którzy rozumieją ich postulaty i je popierają. W dużej mierze zależy to od sytuacji politycznej i kontekstu kulturowego. Przykładowo silna pozycja piłkarek w Stanach Zjednoczonych wynika z historycznego rozwoju tego kraju i wczesnej walki z dyskryminacją ze względu na płeć oraz faktu, że piłka nożna określana tam jako *soccer* jest domeną kobiet, a sportem narodowym tego kraju, będącym jednocześnie kwintesencją męskości, jest futbol amerykański<sup>78</sup>. To zasadniczo odróżnia piłkarki amerykańskie

---

<sup>76</sup> „*Gracias al movimiento de mujeres, estamos en un momento bisagra del fútbol femenino*”, 2019.

<sup>77</sup> Menayo 2021d.

<sup>78</sup> Na ten temat zob. Melosik 2016a, s. 110–134.

od europejskich. Z kolei w krajach Ameryki Południowej nie można zrozumieć roli piłki nożnej w wyrażaniu narodowej kultury i tożsamości bez uwzględnienia epoki kolonializmu, hierarchii rasowych, niewolnictwa, seksizmu czy walki o niepodległość<sup>79</sup>. Ma to swoje przełożenie na to, że w krajach tych narodowymi bohaterami zapewniającymi sukces na boisku piłkarskim są przede wszystkim piłkarze i męskie reprezentacje tych krajów. Swoją specyfikę, wynikającą przede wszystkim z religii, systemu społecznego i roli kobiety w społeczeństwie, mają również kraje azjatyckie i arabskie.

W niniejszej analizie, co chcę zaznaczyć, nie chodzi o porównywanie sytuacji piłkarek w Hiszpanii z sytuacją piłkarek w innych europejskich krajach. Tym, co jest kluczowe w moich badaniach, to zamiar ukazania specyficznych cech hiszpańskiej historii i kultury, które odegrały i nadal odgrywają rolę i znaczenie w określaniu pozycji, jaką ma w tym kraju piłka nożna w kobiecym wykonaniu. Z pewnością fundamentalnym okresem, który wpłynął na jej stagnację i proces stereotypizacji, była epoka frankizmu (1939–1975). Frankiści precyzyjnie określili miejsce i pozycję kobiety w społeczeństwie, która miała być przykładną żoną swojego męża, wychowującą mu dzieci w służbie narodu hiszpańskiego. Mówiąc wprost: kobieta została pod wieloma względami podporządkowana mężczyźnie. Gra w piłkę nożną nie była zbieżna z frankistowskim ideałem kobiecości. Zarazem jednak te kobiety, które bardzo chciały grać wówczas w piłkę, i które nie poddały się wytycznym reżimu, realizowały swoją pasję, nie przejmując się konsekwencjami. Okazały się prawdziwymi pionierkami, wobec których ich współczesne koleżanki mają dług wdzięczności. Oczywiście po upadku frankizmu także w innych sferach życia społecznego w Hiszpanii zaczęło się przełamywanie ograniczeń hegemonicznej męskiej władzy i przewartościowanie katolickiego dziedzictwa, czego przykładem działalność intelektualistów, zwłaszcza lewicowych, silny (także na uniwersytetach) nurt refleksji feministycznej i studiów genderowych czy ruchy społeczne, takie jak choć-

---

<sup>79</sup> Tamże, s. 13–72.

by słynna *movida*, która dokonała wielu antysystemowych przełamań światopoglądowych, kulturowych, obyczajowych i innych, a znamienitym tego przykładem jest twórczość filmowa Pedro Almodóvara, ikony współczesnego kina hiszpańskiego. Sytuację kobiet hiszpańskich w istotny sposób zmieniło dojście do władzy socjalisty José Luisa Rodrígueza Zapatero (2004–2011). To za jego rządów zaczęła się zauważalna feminizacja hiszpańskiej polityki i wyraźne działania na rzecz równouprawnienia. W 2007 roku została uchwalona „Ustawa o równości płci” (*Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres*), gwarantująca kobietom takie same możliwości rozwoju zawodowego, jakie mają mężczyźni. Dzisiaj hiszpańskie kobiety są świadome swoich praw, co manifestują, wychodząc na ulice i protestując przeciwko złym ustawom i przemocy, czy walcząc o polepszenie swojej sytuacji pracowniczej. Walka piłkarek o swoją pozycję jest bezpośrednim odzwierciedleniem aktualnej pozycji hiszpańskiej kobiety w społeczeństwie tego kraju.

W mojej analizie kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii i emancypacyjnej drogi piłkarek, sędzi, trenerek, dziennikarek i komentatorek skupiam się przede wszystkim na ustaleniu, na ile ów projekt jest procesem wyłaniania i konstytuowania się kobiecego podmiotu, a na ile możemy mówić w tym przypadku o próbie zastąpienia dotychczasowej męskocentrycznej narracji wokół piłki nożnej, nową kobiecocentryczną narracją, będącą rodzajem piłkarskiej fali feminizmu czy też piłkarskiej dekolonizacji. Jak bowiem pokazała sprawa konfliktu w reprezentacji pomiędzy piłkarkami i trenerem, w tym emancypacyjnym i równościowym projekcie potencjalnie zawsze istnieje pokusa zamiany jednej władzy na drugą według kryterium płci.

Struktura niniejszej książki została pomyślana w taki sposób, aby mimo podporządkowania narracji kryterium chronologicznemu, kwestie związane z dyskryminacją, seksizmem i stereotypowym podejściem do kobiecej piłki nożnej przenikały się i współgrały z postawami i działaniami emancypacyjnymi piłkarek, sędzi, trenerek, dziennikarek

i komentatorek. Zgodnie z powyższym, w rozdziale pierwszym przedstawiam genezę kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii w wymiarze klubowym i reprezentacyjnym, a także pionierki, które na początku XX wieku, dzięki swojej pasji i niezłomnej postawie wobec stawianych im przeszkód, mających swoje zakorzenienie w kulturowych standardach epoki, wyznaczyły drogę, którą podążają ich współczesne kontynuatorki. To one, nie zważając na społeczną i językową stygmatyzację, a także na ideał kobiety promowany przez kobietą Sekcję Falangi w czasach frankizmu, nie poddały się próbom uprzedmiotowienia, odważnie i skutecznie przeciwstawiając się oficjalnemu dyskursowi władzy, tworząc pierwsze żeńskie kluby i osiągając z nimi sukcesy, oraz podwaliny reprezentacji, w czym ważną rolę odegrali przedstawiciele męskiego dyskursu władzy, rozumiejący ich pasję do piłki. Wykazują, że dzięki pionierkom gra w piłkę nożną, która początkowo była rodzajem Freudowskiego cierpienia i społecznej aberracji, z czasem stała się embrionem kulturowej i społecznej emancypacji.

W rozdziale drugim analizuję zjawisko seksizmu, które ciągle stanowi poważny problem na hiszpańskich stadionach piłkarskich. Pokazuję, że seksistowskie zachowania i postawy nie są domeną wyłącznie mężczyzn, gdyż praktykują je także kobiety. Jednakowoż seksizm, przejawiający się przede wszystkim w języku, *ex definitione* stygmatyzuje i naznacza będące jego ofiarami kobiety: piłkarki, sędzie, trenerki, dziennikarki i komentatorki. Jak wynika z moich badań, tego typu zachowania przez długi czas były codziennością w kobiecej reprezentacji narodowej (*caso Quereda*), przyczyniając się do traumy wielu piłkarek. Obecnie coraz więcej kobiet działających w obszarze piłki nożnej, które stają się ofiarami seksistowskich ataków, już nie udaje, że nic się nie stało, lecz otwarcie wyraża swój stanowczy sprzeciw wobec takiego zachowania, decydując się nagłaśniać takie przypadki i zwalczać je za pomocą mediów społecznościowych.

W rozdziale trzecim pokazuję uzależnienie kobiecej piłki nożnej od społeczno-kulturowych i politycznych kontekstów istniejących w hiszpańskim społeczeństwie. Dzieje się tak,

ponieważ kategoria płci w dyskursie kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii jest silnie powiązana z kategorią narodu i polityką. Przekłada się to m.in. na problemy, jakie żeńska reprezentacja napotyka w kwestii bycia godnym reprezentantem narodu hiszpańskiego. Wykazuję jednak, że w pewnych okolicznościach przedstawiciele męskiej władzy włączają piłkarki w ramy narodowej i klubowej narracji, co z jednej strony może być interpretowane jako przejaw ich upodmiotowienia i wsparcia w procesie emancypacji, a z drugiej jako próba ich neutralizacji w celu utrzymania *status quo*, będącego podstawą ich uprzywilejowanej pozycji. Potwierdzeniem tego są przywołane i analizowane przeze mnie mecze kobiecej reprezentacji Hiszpanii, Pucharu Królowej, a także kobieca wersja El Clásico, która *de facto* stanowi przedłużenie męskiej rywalizacji Realu z Barcą.

W rozdziale czwartym kontynuuję podjętą wcześniej kwestię emancypacji piłkarek. Przedstawiam przykłady upodmiotowienia piłkarek, które nie tylko stały się świadomymi, empatycznymi i wyzwolonymi od kontroli męskiego oka podmiotami realizującymi się zawodowo, lecz przyczyniły się do redefinicji hegemonicznej męskiej władzy, będąc idolkami i wzorami do naśladowania dla adeptów piłki nożnej w Hiszpanii bez względu na płeć. Dowodzę, że w ten sposób stały się podmiotem mimetycznym w pozytywnym tego słowa znaczeniu. Na konkretnych przykładach pokazuję, jak profesjonalnie są traktowane piłkarki przez współczesne hiszpańskie media, skupiające się przede wszystkim na merytorycznych kwestiach odnoszących się do ich umiejętności gry w piłkę nożną i sportowych sukcesów. Ukazuję również włączanie piłkarek do projektów realizowanych przez przedstawicieli męskiej władzy.

Przedmiotem analizy w rozdziale piątym są liczne projekty i kampanie w mediach społecznościowych, z jednej strony mające na celu zwiększenie widzialności i popularyzację kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii, a z drugiej walkę z seksizmem i dyskryminacją ze względu na płeć oraz stereotypami, z jakimi na co dzień muszą się zmagać piłkarki, sędzi, trenerki, dziennikarki i komentatorki. W XXI wieku to media

społecznościowe stały się jedną z najważniejszych przestrzeni emancypacyjnych, w której prowadzone są kampanie społeczne mające na celu podważenie systemu wyznaczającego kobiecej piłce nożnej podrzędne miejsce w hierarchii. Dowodzę, że bez tak licznych kampanii, sukces piłkarek w tym kraju nie byłby możliwy. Wielość angażujących się w nie podmiotów (La Liga, Królewski Hiszpański Związek Piłki Nożnej, kluby piłkarskie etc.) pokazuje, że kobieca piłka nożna w Hiszpanii może liczyć na wsparcie z wielu stron.

W rozdziale szóstym rekonstruuje tzw. *Vilda Gate*, czyli konflikt w reprezentacji Hiszpanii między piłkarkami a jej trenerem Jorge Vildą. Ukazując genezę i przebieg tego konfliktu w kluczu chronologicznym, przedstawiam go jako wojnę płci i starcie dwóch dyskursów. Ponieważ konflikt ten od początku rozgrywał się w mediach, konieczne było uwzględnienie wielu punktów widzenia związanych z różnymi interesami i przekonaniem ideologicznymi tych, którzy go relacjonowali.

W rozdziale siódmym na konkretnych przykładach pokazuję, w jaki sposób emancypacyjne działania piłkarek, sędzi, trenerek, dziennikarek i komentatorek przyczyniają się do ustanawiania nowej relacji między płciami, już nie na podstawie dominującej i wykluczającej pozycji jednej płci, lecz na zasadzie współdziałania między płciami, tak w przestrzeni boiska piłkarskiego, jak na poziomie rozwiązań instytucjonalnych. W tym kontekście analizuję sukcesy indywidualne, drużynowe i reprezentacyjne piłkarek, także w mediach, oraz wejście sędzi, trenerek, dziennikarek i komentatorek do przestrzeni dotąd tradycyjnie zarezerwowanych dla mężczyzn, co stanowi nie tylko rekonfigurację męskiej władzy, ale też tworzenie historii.

Wreszcie w rozdziale ósmym przedmiotem analizy jest tzw. sprawa Luisa Rubialesa (*caso Rubiales*), byłego już prezesa Królewskiego Hiszpańskiego Związku Piłki Nożnej, który bezpośrednio po ostatnim finale mistrzostw świata wygranym przez Hiszpanki, celebrując sukces wykonał skandaliczne gesty o charakterze seksistowskim, czym wywołał ogólnoswiatowy skandal. Ukazuję, w jaki sposób zachowanie



Rubialesa, a także jego postawa w trakcie nadzwyczajnego zjazdu Związku, w czasie którego nie podał się do dymisji i oskarżył o wywołanie afery „fałszywy feminizm”, wywołało całą serię zdarzeń, które w bezpośredni sposób uderzyły w męską hegemoniczną władzę, która stanęła przed koniecznością redefinicji dotychczasowego sposobu traktowania przedstawicielek kobiecej piłki nożnej.

W zakończeniu podsumowuję założenia metodologiczne książki, które wynikają z zastosowania kategorii płci do analizy piłkarskiego dyskursu w Hiszpanii w kontekście historycznego rozwoju jej społeczeństwa oraz zmian na polu sprawowania władzy. Wskazuję, że dzięki przyjętej w procesie badawczym metodologii, możliwe stało się nowatorskie spojrzenie na genezę, rozwój i stan obecny kobiecej piłki nożnej w Hiszpanii.